

DETERMINISME CLIMÀTIC?

Vaig coincidir recentment amb David Livingstone, professor d'Història Intel·lectual i Geografia a la Queen's University de Belfast, en un simposi celebrat a la Universitat de Bergen on es discutien, entre altres assumptes, les formes de coneixement en les ciències biomèdiques. Livingstone és un reconegut especialista en la recepció del darwinisme que ha tingut un gran èxit amb el seu darrer llibre: *The Empire of Climate*, una mena d'història crítica de la pervivència del determinisme climàtic en el pensament biològic i en la geologia, des de l'antiguitat clàssica fins als actuals debats sobre el canvi climàtic.

Les relacions entre el clima, els éssers vius, les societats i la salut humanes van ser un dels eixos fonamentals de la medicina hipocràtica, que va perviure en major o menor mesura fins assolir una mena d'edat d'or a finals del segle XIX amb l'ambientalisme mèdic, generador de topografies o estudis sobre la salubritat del medi natural, on les relacions entre la salut i el medi físic i social adquirien una racionalitat sistemàtica. Vaig tindre ocasió de debatre aquestes qüestions amb Livingstone a Bergen, particularment la seua noció de determinisme climàtic, una espècie de demiürg que ha fet del clima, en determinats moments de la història, el factor fonamental per comprendre les relacions entre l'espècie humana i el seu entorn natural i social. Si les filosofies naturals antigues, basades en la noció d'harmonia de la natura, feien del clima i les seues variacions causa de la salut i les malalties, a les acaballes del segle XIX el darwinisme va relançar amb força la importància del clima com a element essencial en el procés d'adaptació al medi.

Les doctrines paleoantropològiques i evolucionistes de primeries del segle XX sobre la distribució geogràfica de les races, les qualitats socials, intel·lectuals i morals que exhibien les poblacions humanes a Àsia, Àfrica o Amèrica, la pluralitat cultural o el grau de desenvolupament material, al capdavant, la concepció de la pluralitat humana, estaven imbuïdes d'un profund determinisme climàtic que va calar profundament en el pensament social i antropològic, tot generant una mena d'ètica política justificadora del colonialisme i la superioritat occidental. El clima apareixia entre els paleoantropòlegs com un element de naturalització de les formes existents de dominació, jerarquia, dependència política i desigualtat racial.

Encara que moltes d'aquestes idees van ser desacreditades i fins i tot el concepte de raça va desaparèixer de l'univers científic des de mitjan segle XX, Livingstone ens planteja ara una reflexió sobre la forta influència de la idea actual de canvi climàtic, i aporta paral·lelismes

El clima ha esdevingut la pedra angular que configura la política internacional, l'economia global i la teoria social.

que el representen com un *revival* d'aquell determinisme climàtic. Quines conseqüències podria tenir el retorn al clima com a nus del pensament mediambiental, especialment tenint en compte que ha esdevingut la pedra angular, una de les forces clau que configura la política internacional, l'economia global i la teoria social? Justament per això hem arribat al convenciment que l'evolució del clima està íntimament relacionada amb les malalties, l'ús de l'energia, el poder polític, la innovació tecnològica, la producció i distribució d'aliments, l'explotació de combustibles fòssils o la conservació dels recursos naturals. Livingstone fa veure que actualment la dimensió i les repercussions del canvi climàtic estan sent permanentment negociades a través d'un seguit de coneixements i pràctiques, cap d'elles dominants o generadores d'un discurs paradigmàtic, excepte la visió reduccionista i determinista del canvi climàtic. Un discurs que fa del clima una força exterior que impacta en l'economia, afecta els països, perjudica la seguretat nacional i les regions pobres i representa un element potencial de conflicte mundial.

«LIVINGSTONE ENS PLANTEJA ARA UNA REFLEXIÓ SOBRE LA FORTA INFLUÈNCIA DE LA IDEA ACTUAL DE CANVI CLIMÀTIC, I APORTA PARAL·LELISMES QUE EL REPRESENTEN COM UN 'REVIVAL' D'AQUELL DETERMINISME CLIMÀTIC»

L'informe de les Nacions Unides sobre desenvolupament humà fa una crida a lluitar contra el canvi climàtic, com tantes altres instàncies presents a l'opinió pública, generadores d'una retòrica que presenta el clima com quelcom més que un simple element de referència exterior, una part del medi ambient, sinó més aviat com un mecanisme autònom amb capacitat de configurar la nostra vida quotidiana i la nostra manera de pensar i dissenyar el futur. Livingstone s'interroga sobre si estem assistint a un retorn a una altra forma de determinisme climàtic, que tindria un precedent en el pensament paleoantropològic i racial que va fer del clima un factor essencial per a la geografia humana i les teories polítiques fa ara cent anys. Sens dubte, les seues idees són crítiques i suggeridores, i fan pensar en el paper de sociòlegs i historiadors per analitzar els problemes actuals de la tecnociència. La nostra interacció amb el clima torna a ésser fonamental.

JOSEP LLUÍS BARONA
Catedràtic d'Història de la Ciència. Universitat de València